

“Bla, bla, Pla...”

La insostenible lleugeresa de la planificació lingüística

El 16 de març de 1995, ara fa tot just un any, el Consell Social de la Llengua Catalana donava el vistiplau al nou Pla general de normalització lingüística (PGNL), que fou aprovat pel Consell Executiu de la Generalitat l'endemà mateix. La història de l'elaboració del Pla passa per diverses actuacions des de l'aprovació de la Llei 7/83, de normalització lingüística a Catalunya: des de la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana el 1986, la creació del cos de planificació lingüística de la Generalitat el 1987 i la reestructuració de la Direcció General de Política Lingüística el 1988, així com la creació del Consorci per a la Normalització Lingüística a finals del 1988, fins a la creació del Consell Social de la Llengua Catalana el 1991, el qual agrupa més de 40 institucions, entitats o persones representatives dels diversos àmbits de la societat. Un gran desplegament d'infraestructura planificadora que engloba la totalitat del govern de la Generalitat de Catalunya i les administracions locals i que pretén garantir la participació d'una gran base social. Al cap d'un

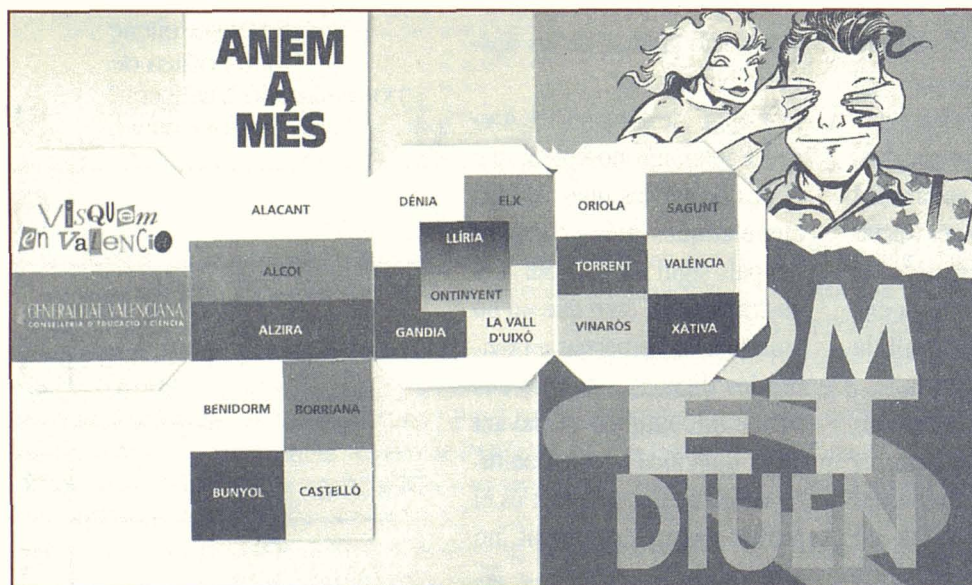
any, la situació no ha variat gaire; és aviat encara, però el fet que existeixi el Pla ja permet valorar quina és l'actuació que s'ha seguit i com s'hi adequa.

El PGNL vol marcar unes línies d'actuació fins al 2004 però que es projecten més enllà, estructurades en trams quadriennals d'acord amb les legislatures i amb programes anuals per als diferents organismes i departaments, que ja van començar a posar-les en pràctica el 1994 amb una despesa global en aquell any de 5.800 milions de pessetes.

Aquest mateix fet posa ja damunt de la taula dues qüestions preliminars. D'entrada pot semblar que, si abans i tot de l'aprovació del Pla ja hi havia una sèrie d'actuacions reals, aquest document, presentat com un gran i exitós pas endavant en la tasca de la normalització lingüística, no sigui tal sinó una projecció propagandística costosíssima d'una política prefixada que no canvia substancialment. D'altra banda, la planificació per legislatures corrobora aquesta impressió i presenta nous problemes: de moment, els períodes establerts ja haurien de variar pel simple fet que les eleccions autonòmiques es

van avançar al 1995, amb la qual cosa tots els trams programats s'haurien d'endarrerir un any. Això no significa, en el fons, un obstacle real ja que hi ha planificacions anuals i l'assoliment dels objectius és indiferent que s'inclouï en un o altre període, però sí que deixa entreveure algunes fissures en el concepte global del projecte, perquè l'assignació pressupostària de tants diners i uns objectius marcats al calendari amb data concreta es poden veure condicionats per la vida política segons la conjuntura de la correlació de forces de cada moment. Un exemple concret: el mes de juny passat es va segrestar pràcticament la modificació de la Llei de normalització lingüística (contemplada dins el PGNL) per l'oposició del PSC a trencar un consens total, tal com amenaçava de fer el PP; i després de les eleccions autonòmiques l'amenaça ha augmentat proporcionalment al nombre de diputats que ha obtingut aquest darrer partit. Sembla clar, doncs, que l'aplicació del Pla i els seus resultats depenen bàsicament de la voluntat política de no posar-li traves o d'actuar coherentment i no en relació amb interessos electorals diversos.

més, però, hi ha un problema d'actituds. L'objectiu general del PGNL és aconseguir que el català sigui usat habitualment en totes les activitats de totes les institucions públiques i privades en condicions de no-subordinació i, alhora, respectar els drets lingüístics individuals garantits per l'article 3 de la Constitució i per l'article 3 de l'Estatut “sense conculcar el dret col·lectiu de la comunitat lingüística catalana a la llengua pròpia del territori”, que no és explícit enlloc. Es tracta d'un tema complex, perquè en aquest intent de conciliar els dos objectius poden xocar l'un amb l'altre. Per exemple, en el document introductor signat pel conseller Guitart es deixa ben clar que l'objectiu final de la política lingüística de la

Generalitat, segons el marc jurídic vigent, és garantir un bilingüisme integral en què tothom pugui expressar-se en dues llengües i no pas que cada grup lingüístic ho pugui fer exclusivament i separada en la seva pròpia. Ara bé, un col·lectiu amb els seus drets lingüístics explícits i protegits, com en el cas dels castellanoparlants, és difícil que canviï de llengua d'expressió si no és en un clima d'immersió total en l'altra que en faci necessari l'ús i això no ho permeten la legislació vigent ni la pressió socioeconòmica d'un mercat potencial molt més ampli sense una certa mesura de força.

En aquest sentit té una importància cabdal el medi on es viu i això significa tots els aspectes de la vida quotidiana, sotmesos a les dinàmiques consumistes del mercat i a la rendibilitat de les inversions. Sabent que tots els catalans tenen el deure de saber castellà perquè l'imposa la Constitució, moltes empreses i mitjans de comunicació prefereixen optar per aquesta llengua, que té una base potencial de consum molt més àmplia en tot l'Estat; i llavors fer un esforç suplementari per oferir també productes en català suposa una duplicació dels costos i és comercialment molt raonable que no es vulguin assumir.

Per exemple, en el sector de mitjans de comunicació i indústries culturals es proposa l'objectiu d'aconseguir revistes del cor i diaris esportius en català. Qui els editarà? Per als existents, un canvi suposaria perdre mercat, fins i tot per a aquells amb un mercat bàsicament català: només cal veure el cas emblemàtic de *La Vanguardia*, que curiosament no rep massa crítiques per aquest fet, és un dels diaris més llegits i publica, com molts d'altres en la mateixa situació, publicitat institucional de la Generalitat. D'altra banda, qui optarà per fundar una empresa, aventura sempre arriscada, limitant-se d'entrada el mercat i amb una competència ben establerta i acceptada. Una solució possible és la d'oferir un producte pioner que no tingui competència, com quan es va aconseguir que els cromos de la sèrie infantil *Bola de Drac* s'editessin en català per al Principat i Castelló, però aquesta situació no es manté infinitament a causa de la competitivitat, i més en un sector de la població, l'infantil, al qual importa sobretot la immediatesa del producte més que no pas l'opció lingüística. Així, tot el sector d'actuació socioeconòmic està fortament condicionat i potser l'únic que seria prudent d'esperar-ne és el fet que

a nivell intern, justament el que no té incidència social, la documentació es redacti en català i que en l'encapçalament de les cartes l'anagrama de l'empresa també ho sigui, però seguit per un text en una altra llengua: castellà o anglès. Així, l'acció de projecció lingüística és mínima i encara s'ha de suposar que en la política de l'empresa privada el que ha de comptar és l'adequació del personal al treball i no pas la llengua que parla.

En el sector de mitjans de comunicació i indústries culturals es proposa l'objectiu d'aconseguir revistes del cor i diaris esportius en català. Qui els editarà?

En una empresa pública, en canvi, la cooficialitat sí que permet exigir un perfil lingüístic que inclogui el domini del català, però l'administració pública no pot participar en totes les activitats del país ni pot finançar tota la producció privada d'articles en català perquè suposa una despesa impressionant, i més ara que tot just s'acaba de produir un retall pressupostari considerable, a més que el resultat no sempre és justificable. Per exemple, la tan discutida negociació de la productora Disney a doblar el film *Pocahontas* al català pot fàcilment tenir el seu origen en el fet que la pel·lícula *101 dàlmates* va ser un petit desastre comercial perquè se'n van fer poques còpies i es van distribuir pèssimament i amb manca de criteri. Calia invertir-hi més diners perquè tothom pogués veure el film? Per aquest camí tot el pressupost serviria per posar pedaços sobre les mancances sense resoldre el fet bàsic: la necessitat de fer-ho en català. Així doncs, l'únic que sí que es pot aconseguir és un augment vertical de la possibilitat d'ús normal no rarificat de la llengua catalana en alguns nivells com l'administració, les

empreses, etc., però no pas un increment del nombre de parlants, de manera que la "normalització" es queda sempre en una dimensió limitada. I un altre cop, no depèn de la base de l'ús social, ja que els propis parlants de la llengua a normalitzar, els únics per a qui el Pla pot significar un canvi potencial, només poden expressar-se sense problemes en qualsevol ambient quan hi ha unes condicions que ho permeten i aquestes condicions són les que ha de garantir l'acció política perquè l'individu pugui servir-se de la llengua simplement com l'eina d'expressió que és i no hagi d'actuar com un màrtir de la causa, subterfugi al qual el poder institutiu recorre sovint per espolsar-se les puces.

Encara que es digui que el poder polític no pot garantir la continuïtat d'una llengua si no té una base d'ús, experiències com la recuperació de l'hebreu demostren el contrari, de manera que la llei pot canviar la sort d'una llengua, encara que a casa nostra el marc jurídic espanyol no ho permeti absolutament. Un cas recent, per exemple, el constitueixen els funcionaris de l'administració de justícia: per molt que qualsevol ciutadà s'hi adrecés en català, mai no podia aconseguir una resposta favorable en aquest sentit, de manera que l'acció social era inútil. En canvi, el traspàs d'una part d'aquest personal a la Generalitat, previst al PGNL per al 2004 i aconseguit ja gràcies a l'aprofitament d'una situació política de pactes, significarà un canvi forçós, sempre amb la imprescindible prudència i respecte pels drets de tothom. No hi valen, doncs, excuses.

El que resulta escandalós és que, vistes les dificultats a nivell socioeconòmic, i amb la perspectiva de l'acció política com a principal factor per a la normalització, els mateixos responsables polítics la dificultin. A tall d'exemple, el boicot del govern català a les televisions locals i a moltes emissores radiofòniques municipals impedeix que es creï en el medi local de molts ciutadans, el que els influeix més, un context més favorable a l'ús del català per la por que aquests mitjans estiguin controlats per partits polítics diferents o per entitats amb enfocaments divergents de l'homogeneïtat oficialista. La política general de subvencions tampoc no se n'escapa: en lloc de destinar els diners a les noves iniciatives sorgides espontàniament per ajudar-les i motivar-les per continuar endavant diversificant l'oferta amb entusiasme, els premis i els ajuts tenen uns requisits als quals cal adaptar-se, de manera que en resulta un producte repetitiu,

avorrit i gens engrescador.

És sospitosa també, amb aquest ambient intern, la proposta de creació d'una institució per a la projecció exterior de la llengua, que demostra clarament la tendència cap a la política d'aparador més que cap a la resolució de problemes reals, i més quan aquesta funció podria ser assumida per òrgans supra-autonòmics que ja existeixen, com l'Institut Joan Lluís Vives, que a més compta amb l'acreditació científica del seu caràcter universitari. Això sense comptar, és clar, la difusió mitjançant el suport a iniciatives de tot altre tipus com l'esportiu. Per què es va deixar diluir la iniciativa del COC? Per què no es negocia una major presència de les federacions esportives territorials?

Això ens portaria a un altre dels sectors delimitats en el PGNL, el de les relacions culturals i territorials. Dins del Principat mateix, el Pla preveu la promoció del Consorci per a la Normalització Lingüística com a mecanisme de coordinació entre àrees sociolingüístiques i xarxes territorials i sectorials per tal que els centres de normalització actuïn com a oficines unificades de difusió i gestió dels recursos existents en matèria de normalització lingüística, però el seu paper es pot veure reduït al de simples gestors o coordinadors d'uns recursos dels quals, tot i ser l'organisme més proper i més consultat pel ciutadà, no pugui disposar sobiranament per incidir en l'aspecte que més convingui de la realitat sociolingüística d'aquell entorn, sobretot si la dotació econòmica no es fa directament al CNL sinó a cada departament, situació que ja ha provocat algunes situacions de mancança en el servei ofert, com la supressió a Reus de classes de català per a immigrants magribins per manca de pressupost per a grups petits.

També les possibilitats reals d'èxit en les relacions amb la resta de territoris de llengua catalana estan condicionades no només pel marc jurídic de cada comunitat, sinó també per l'actitud dels respectius governs. Només cal repassar el cas de la situació al País Valencià per adonar-se que en aquest sentit els resultats no depenen gens ni mica de les iniciatives contemplades en el PGNL sinó d'unes coincidències de planificació de la política lingüística i cultural que no sempre es donen.

I a mig camí encara entre les relacions territorials i l'àmbit social en què s'inclou l'actuació quant a les esglésies i les confessions religioses, no es pot deixar de comentar que l'únic objectiu de generalitzar l'ús

El que resulta escandalós és que els mateixos responsables polítics dificulten la normalització lingüística. Per exemple, el boicot del Govern català a les TV locals i a moltes emissores radiofòniques.

del català com a llengua de relació, culte i formació en les diferents confessions no ha trobat gaire ressò ni cap intent d'actuació oficial en la recent segregació de la diòcesi de Lleida, de la qual s'ha separat ja la zona nord de la Franja per integrar-la a la diòcesi de Barbastro-Montsó i està previst també separar-ne els arxiprestats de la zona sud, àrees administrativament aragoneses. Potser la Generalitat no podia fer-hi res perquè no hi té competències, però en tot cas això permet veure que els objectius marcats són molt parcials i que no depenen, altre cop, de cap altra cosa que d'uns interessos determinats, ara els eclesiàstics en connivència amb les delimitacions administratives estatals.

així doncs, una actuació programada i només viable des d'una aposta política clara per la llengua que li proporcioni els mitjans suficients per garantir la difusió de l'ús social no significa forçosament una repercussió important en tots els hàbits d'ús de tota la comunitat, encara que els seus objectius hi apuntin.

De fet, fins i tot l'únic clar, que és la voluntat de crear unes determinades condicions favorables per a la difusió mitjançant un ordenament planificat i una actuació coherent, es podrien matisar en vista de la realitat d'alguns exemples, com en el sector de difusió de l'estàndard i recerca sociolingüística, on es reclama una imatge "d'unitat i igualtat entre les diferents modalitats del català estàndard a través del contingut i de l'ús lingüístic dels mitjans de comunicació de titularitat pública" i en realitat és una imatge embrionària com a màxim, per no dir folklòrica, i s'imposa un determinat model de català central. I potser caldria reflexionar encara, en vista d'algunes de les limitacions obligades del plantejament, estructuració, dotació i possibilitats del Pla, sobre la importància d'algun dels seus aspectes que fa pensar que es consideren més els detalls com ara la correcció, l'estandardització (que no caracteritza especialment l'ús col·loquial, social, de la llengua), la terminologia, etc., que les veritables qüestions de fons. Són aspectes imprescindibles per a un model modern i funcional de la llengua, però es tracta de temes tècnics que s'haurien de projectar des d'un altre àmbit de formació més adequat i canalitzat a través de diverses institucions, no pas presentar-ho per omplir fulls en un context d'extensió social, perquè cap persona normal no hauria de preocupar-se, en una conversa de carrer, al cinema, etc., per si el que acaba de dir surt o no al diccionari de l'Institut. D'altra banda, tampoc no sembla que els responsables en facin massa cas si tenim en compte que en l'àmbit de l'elaboració i la difusió de criteris lingüístics es demanen "actituds decidides entre els grups de dirigents catalans en l'assumpció real de la llengua estàndard com a eina imprescindible d'una societat moderna" i, contràriament, com en l'última remodelació del gabinet català, es nomena conseller qui és incapaç de pronunciar dues paraules seguides de manera fonèticament correcta.

■ R.D.M.

¹ L'hebreu clàssic s'havia mantingut com una llengua bàsicament litúrgica i literària al llarg de molts segles i actualment, en haver estat declarada l'única llengua oficial d'Israel, és emprat en tots els usos habituals a tots els nivells orals i escrits.